

programové setkání pracovníků z rozdílných oblastí a rozdílných profesí, kteří se zabývají jednak sociálním plánováním, jednak přípravou ASŘ, značně pomohlo k výměně informací, což může přispět ke zvýšení efektivity řízení sociálních procesů. Velmi aktuálním se ukázalo řešení vazby ASŘ a řízení sociálních procesů na úrovni podniků a středního článku řízení i na úrovni řízení územních celků. Ukazuje se, že dosud není dostatečně koordinována metodologická a metodická výstavba ASŘ a sociálního plánování, a to zejména proto, že koordinaci chybí pevnější institucionální báze. Jednání dokumentovalo rozsáhlost problematiky, ukázalo její strukturu a pomohlo formulovat problémy, k čemuž přispěla i panelová diskuse, na níž se sešlo 91 účastníků. Sympozium má nesporný význam pro další rozvoj teorie a řídicí praxe. Je žádoucí pokračovat v této formě účinné výměny informací a orientovat další setkání na konkrétní stránky a úseky sociálního plánování a programování ve vazbě na automatizaci prací s tím spojených.

Libuše Lišková

Dítě a společnost – seminář Československé sociologické společnosti

V letošním roce, který byl vyhlášen Mezinárodním rokem dítěte a v němž je oslavováno třicáté výročí založení Pionýrské organizace, se i na půdě Československé sociologické společnosti při ČSAV uskutečnila řada akcí inspirovaných těmito událostmi. Jednou z nich byl seminář *Dítě a společnost*. Uspořádala jej ve dnech 12. a 13. dubna 1979 sekce rodiny (předsedkyně Z. Kadlecová) ve spolupráci se sekci integrálního zkoumání člověka (předseda A. Fazik) v Domě vědeckých pracovníků v Liblicích.

Jednání, které tematicky navázalo na zaměření předchozích akcí sekce rodiny, mělo pracovní charakter. Jeho cílem bylo získat co nejširší přehled o závažných výsledcích nejnovějších teoretických i empirických výzkumů nejmladší generace. Již toto vymezení určovalo výrazně interdisciplinární charakter semináře, jehož se zúčastnili odborníci vědeckých pracovišť sociologických, pedagogických, psychologických, lékařských a jiných a také pracovníci řady dalších institucí. Téma semináře bylo rozděleno do tří okruhů. První z nich byl zaměřen na *problematiku rodiny* a především *postavení dítěte v rodině*, druhý na *školu a instituce s ní spjaté*, třetí na *širší společenské prostředí ve vztahu ke specifickým potřebám dětí*. Takto široce pojatý program, značně přesahující obsahové vymezení práce sekce rodiny, se setkal s velkým zájmem jak v řadách členů obou pořádajících sekcí, tak u odborníků zabývajících se problematikou dítěte z jiných hledisek. To ostatně potvrdila i velká řada přihlášených vystoupení a diskusních příspěvků, jichž bylo více než dvacet.

První část jednání byla zahájena úvodním referátem M. Mrkosové (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha), věnovaným *rodině jako zprostředkujícímu činiteli ve způsobu života mezi jednotlivcem a společností*. Autorka v něm zdůraznila specifika vývoje rodiny v socialistické společnosti, která spočívají především v zásadních proměnách její výrobní funkce a v zapojení žen do výrobního procesu společnosti a která se zpětně odráží v sociálně třídní struktuře rodiny a způsobu života. Při analýze změn v této oblasti věnovala zvláštní pozornost zemědělské populaci. Zabývala se také výchovnou funkcí rodiny v jejích raných fázích a nutností celospolečenských intervencí napomáhajících formování nového typu této významné společenské jednotky.

E. Rendlová (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) hovořila o *vlivu dítěte na způsob života v jednotlivých fázích rodinného cyklu*, který dokumentovala na struktuře každodenních činností manželských partnerů.⁽¹⁾ E. Michalíková (Slezský ústav ČSAV, Opava) referovala o výsledcích sociologického výzkumu *motivace zaměstnanosti žen a zabezpečení dětí* provedeného na Třinecku. Zabývala se jednak některými souvislostmi mimoekonomických faktorů pracovní motivace žen a dále názory na využívání mateřské dovolené a nevhodnější formy péče o děti předškolního věku. I. Možný (Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, Brno) se zamýšlel nad *postavením dětí v rodinách pracovních exponovaných partnerů*, jejich socializací do sféry rodiny a sféry práce a v této souvislosti i rodinným klimatem vyplývajícím

(1) Referát byl zkrácenou verzí stati uveřejněné v monotematickém čísle Sociologického časopisu 3–4/1979.

ze struktury činností v rodině.(1) B. Mejsnarová (II. gynekologicko-porodnická klinika fakulty všeobecného lékařství UK, Praha) se zaměřila na vzájemný *vztah sociální úrovně dítěte, jeho tělesného stavu a kvality rodinného prostředí*, který dokumentovala na výsledcích výzkumu 400 pražských dětí ve věku 10–13 let. V závěru konstatovala, že kvalita rodinných vztahů ovlivňuje dítě komplexně, tedy nejen po stránce jeho sociokulturního, ale i biologického vývoje.

Vystoupení L. Nerudové (Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, Brno) zahájilo řadu příspěvků věnovaných *problematické neúplných rodin*. Autorka se zabývala sociálně psychologickými aspekty srovnání situace dětí v úplných a neúplných rodinách, a to na základě výsledků výzkumu míry neurotismu u 8–9letých brněnských dětí. Kombinací psychologických a sociologických technik byly zjištěny závažné výsledky upozorňující na deprivující situaci dětí z neúplných rodin, a to především v sociálně psychologické oblasti. Ve sféře celospolečenského ovlivňování rodiny totiž zatím chybí systematické výchovné působení na rozvádějící se a rozvedené rodiče, jež by napomáhalo upravit jejich vzájemné vztahy s maximálním ohledem na potřeby dítěte. Také referát E. Freiové (Výzkumný ústav inženýrského studia při ČVUT, Praha) a J. Prokopec (Výzkumný ústav psychiatrický, Praha) přinesl určitý pohled na *problémy neúplných rodin*, především *rozvedených žen s nezletilými dětmi*. Autoři se zaměřili mimo jiné na rozbor šancí těchto žen získat nového životního partnera, a to jak s ohledem na jejich sociální situaci, tak na sféru hodnotových orientací. Vycházeli přitom z prvních výsledků sociologické analýzy několika-tisícového souboru mužů a žen hledajících nového životního partnera pomocí sociální služby Kontakt.(2) M. Svobodová (Metodické středisko pro náhradní rodinnou péči při Ministerstvu práce a sociálních věcí, Praha) se zabývala *problémy dětí vyrůstajících mimo vlastní rodinu*. Zaměřila se na srovnání ústavní péče o děti a náhradní rodinné péče, která je v současné době realizována jednak individuální formou v osvojitelských či pěstounských rodinách, jednak skupinovou formou ve velkých uměle vytvořených rodinách. Posledním příspěvkem bloku věnovaného vazbě dítěte a rodiny bylo vystoupení J. Dunovského (Thomayerova nemocnice, Krč), který hovořil o metodických problémech výzkumu situace dětí v úplných a neúplných rodinách.(1)

Druhá část jednání byla věnována *škole* a s ní spjatým *společenským institucím ve vztahu k osobnosti dítěte*. L. Bělinová (Výzkumný ústav pedagogický, Praha) v úvodu krátce informovala o zásadách nové školské soustavy, jejímž cílem je modernizace obsahu a metod práce školy, zkvalitnění výchovně vzdělávacího procesu a zabezpečení důsledného spojení s výrobní praxí a životem společnosti. Zaměřila se dále na otázky součinnosti předškolních zařízení a rodiny při přípravě dětí na školu. Zabývala se především funkcí mateřských škol, a to nejen z hlediska osobnosti dítěte, ale také z hlediska výchovného působení na rodiče nejmenších dětí, kteří zpravidla procházejí teprve ranými fázemi rodinného a manželského soužití. Referát J. Kotáskové (Psychologický ústav ČSAV, Praha) byl věnován *učení se roli z hlediska ontogenetických a celospolečenských změn*, a to jak v kontextu rodinného tak i školního prostředí. Autorka vycházela především z výsledků longitudinálního výzkumu skupiny dětí sledované od věku 18 měsíců v pravidelných intervalech až do sedmi a půl roku. Výsledky byly srovnatelné se starším longitudinálním výzkumem, prováděným v letech 1959–1963, a umožnily zjistit určitý posun v sociálním vývoji dětí. *Problematickou tělesného rozvoje a pohybového vývoje dětí předškolního věku* se ve svém vystoupení zabýval A. Adamec (Výzkumný ústav fakulty tělesné výchovy a sportu UK, Praha). Informoval o rozsáhlém výzkumu somatických a motorických ukazatelů téměř tří tisíc chlapců a tří tisíc děvčát před vstupem do školy. Ve výzkumu byla věnována pozornost i řadě sociologických zjištění a intenzitě provozování tělesné výchovy. Výsledky ukázaly, že v somatickém vývoji a motorické výkonnosti dochází v tomto období k akceleraci a proto se předškolní věk jeví jako velmi důležitá etapa, které by mělo být více využíváno k položení základů pro optimální rozvoj organismu. H. Žáková (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Ústí nad Labem) informovala o některých poznatcích z výzkumu *sociální adaptace školního dítěte*. H. Vavrdová a J. Cížková (Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc) se zamýšlely nad *funkcí dětského kolektivu především ve vztahu k organizovanosti dětí v Pionýrské organizaci*. Referovaly o výsledcích anketního šetření více než 1100 žáků šestých až devátých tříd základní školy, jímž byly zkoumány prefe-

(2) *Kontakt* seznamuje vhodné partnery vybrané na základě odborného výběrového programu s použitím samočinného počítače.

rované činnosti dětí a organizační zajištění těchto činností, při němž je třeba přihlížet k charakteristikám dětského kolektivu, daným věkem, pohlavím atd.

Dva příspěvky byly zaměřeny na *problematiku sportu* a tělesné kultury dětí a mládeže. V souvislosti s civilizačními procesy dochází k určitému oslabení zájmu o tyto tradiční činnosti dětí a mládeže. Příspěvek Z. Havla (Pedagogická fakulta, Ústí nad Labem) byl zaměřen na *místo sportu a tělesné výchovy ve struktuře trávení volného času školní mládeže*. Autor vycházel z průzkumu, jehož součástí byl záznam denního režimu dětí. Z. Šafflková (Fakulta tělesné výchovy a sportu UK, Praha) se zabývala *metodickými problémy výzkumu tělesné kultury učňovské mládeže*.

Závěrečná část jednání — třetí tematický okruh — byla uvedena referátem J. Musila (Výzkumný ústav výstavby a architektury, Praha), který hovořil o *požadavcích dětí na bytové prostory a nejbližší okolí bytu a domu*, především v souvislosti s výstavbou nových obytných celků. Uvedl řadu zajímavých informací z našich i zahraničních výzkumů a upozornil na komplikované problémy bytové výstavby, při nichž se mnohdy dostávají do rozporu požadavky dětí s ekonomickými a ekologickými tlaky. Příbuznou problematikou se zabýval referát J. Synkové (Fakulta dětského lékařství UK, Praha) zaměřený na *reakci dětského organismu na škodliviny v životním prostředí* (především hluk, osvětlení). Referát J. Wolfa (Ústav školských informací při MŠ ČSR, Praha) pojednával o *problematice optimálního vývoje dětí a mládeže*.

Další vystoupení tohoto tematického okruhu byla orientována na širší společenské prostředí. R. Bednárik (Výzkumný ústav životnej úrovně, Bratislava) hovořil o *formách strukturace způsobu života mládeže* pod zorným úhlem postupného přechodu mladého člověka z období dětství do rané dospělosti. I. Maříková (Ústav pro výzkum kultury, Praha) referovala o nejdůležitějších poznatcích výzkumu *Rodina a kulturní život společnosti*. Jedním z jeho cílů bylo zjistit míru zájmu rodičů o volný čas dětí a odpovídající formy kulturního vyžití. Výzkum ukázal, že v řadě indikátorů se v současné době stírá rozdíl mezi rodiči různých vzdělanostních a profesionálních skupin a roste celková tendence podílet se jak na organizaci volného času dětí, tak výběru vhodných činností. Je žádoucí, aby tato tendence byla společností podporována. B. Jungmann (Československý výzkumný ústav práce a sociálních věcí, pracoviště Praha) podal ve svém vystoupení stručný přehled o *základních sociálně politických opatřeních*, jež mají dopad do raných fází rodinného cyklu. Uvedl některé problémy související s realizací programu celospolečenské péče o dítě, například s výstavbou zařízení pro předškolní děti a sférou služeb.

* * *

Jednání semináře umožnilo získat přehled o tom, na kterých pracovištích a v jakém zaměření se zkoumá problematika sociologie rodiny a dítěte. Výzkumy, o nichž bylo referováno, jsou většinou nejnovějšího data a mnohé z nich jsou dosud ve fázích dokončovacích prací. To je jeden z důvodů, proč se jednání semináře setkala s velkým zájmem všech účastníků, kteří reprezentovali poměrně různorodá pracoviště.

Lze konstatovat, že sdělení vycházela jednoznačně z marxistických pozic a v mnoha příspěvcích bylo upozorňováno na nezbytnost interdisciplinárních přístupů ke zpracování problematiky dítěte a společnost. Domníváme se, že zvolená forma — seminář se širším tematickým zaměřením a s účastí většího okruhu specialistů — je pro činnost sekce přínosná a je proto vhodné v podobných akcích pokračovat.

Eliška Rendlová

III. světový kongres „Současné společnosti a volný čas“

Ve dnech 5.–7. dubna 1979 se v Bruselu konal III. světový kongres orientovaný k tématu současné společnosti a volný čas. Pod patronací UNESCO, Ministerstva pro francouzskou kulturu v Belgii a Ministerstva pro holandskou kulturu v Belgii jej pořádala Nadace Van Clé, založená v roce 1970 za účelem podpory vědeckého výzkumu v oblasti volného času a výchovy k jeho kulturnímu využívání.(1)

(1) Nadace je dotována velkými podniky, finančními sdruženími a církevními institucemi; v jejím výboru působí představitelé diplomatických a politicko-správních kruhů a významní hodnostáři různých církví.